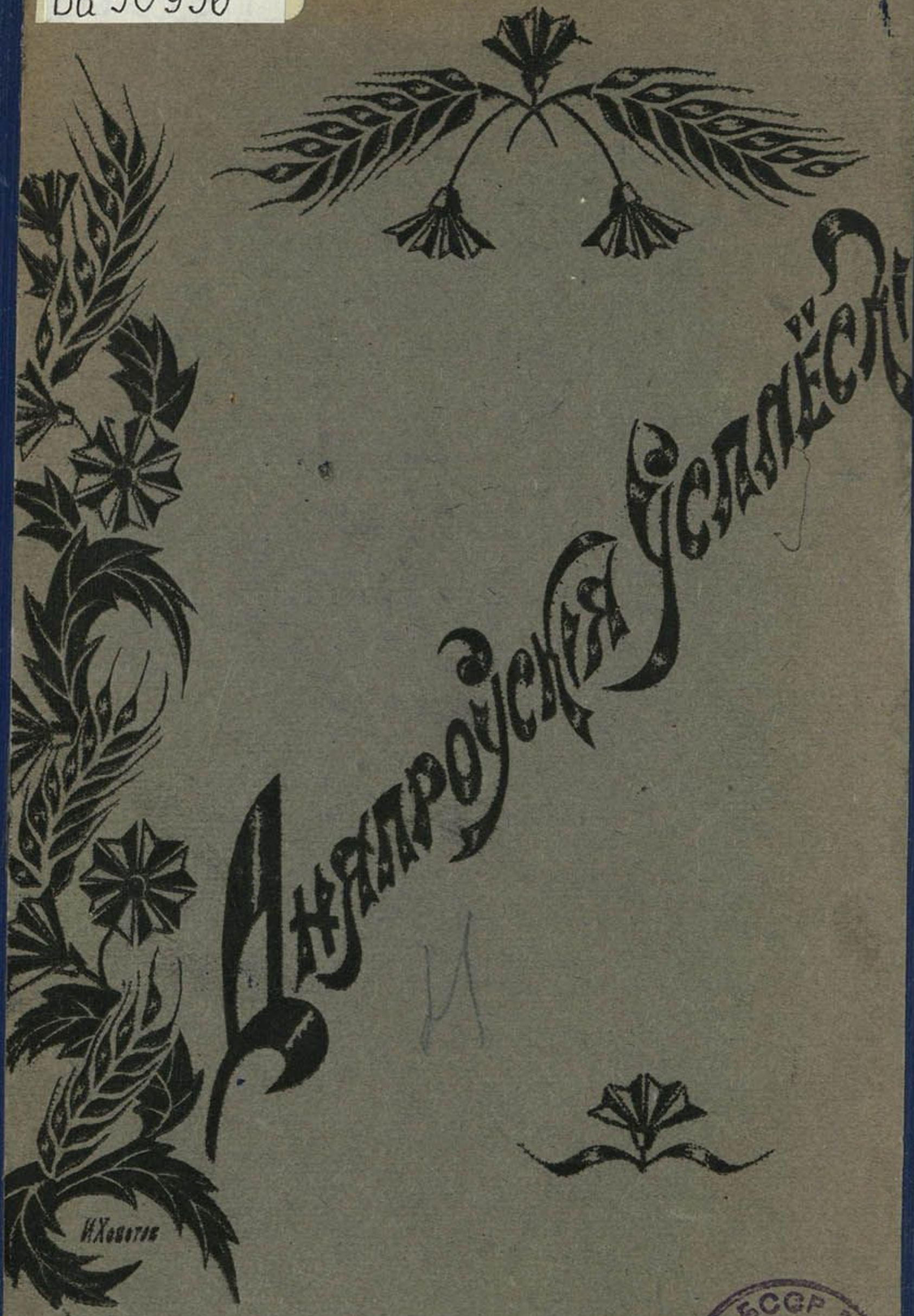

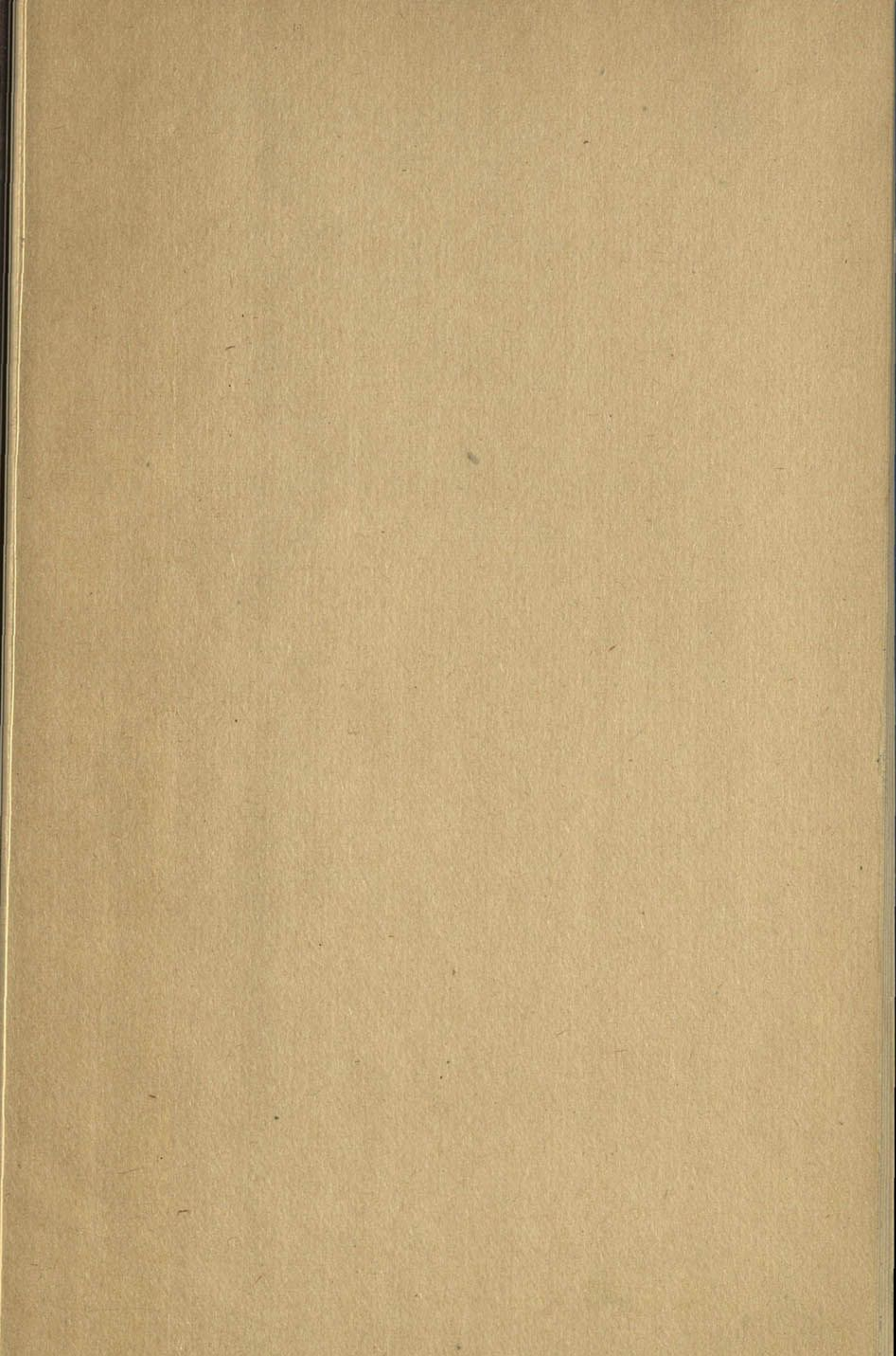
Ба 50956

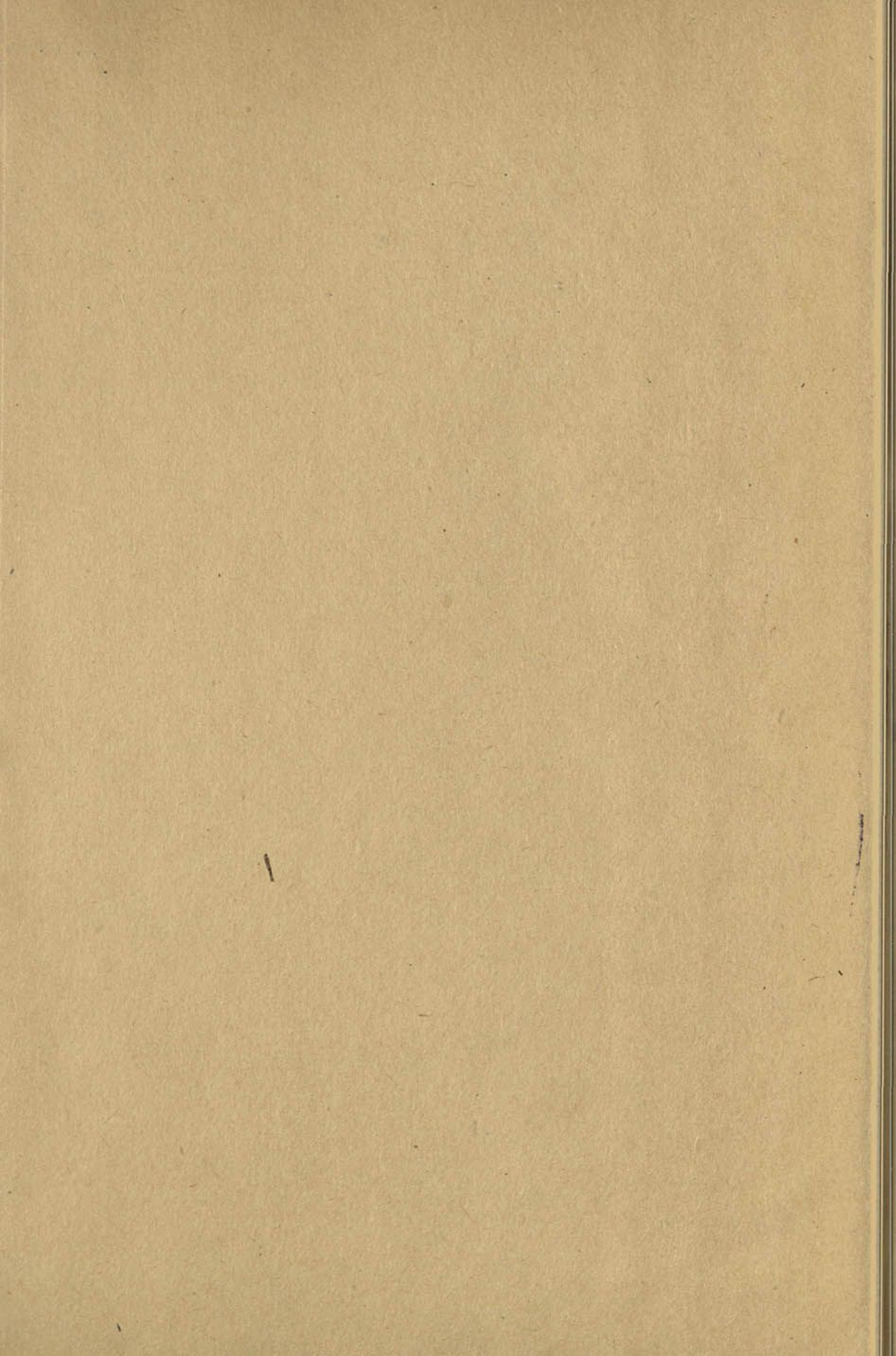

Жытні роўныя ісламскія

И.Ховат

Ба 50 956

Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся.

1

ДНЯПРОЎСКІЯ УСПЛЁСКІ

Літаратурны зборнік Магілёўскай філіі „Маладняк“.

Бел. аддзел
1994 г.

1927 г.
Магілёў—Беларусь.

Типографія „Соха и Молот“,

зак. 1463, т. 800.

Магакрліт. № 23223.

25. 0 4. 2009

ПРАДМОВА.

Нечага, нават, казаць аб тым, што політычна-нацыянальнае вызваленьне рабоча-сялянскіх колаў дало магутны імпэт будаўніцтву сацыялістычных элемэнтаў нашага саюзу, дало магутны ўзрост дзейнасьці пралетарскіх творчых сіл на ўзмацненьне сацыяльнай рэвалюцыі.

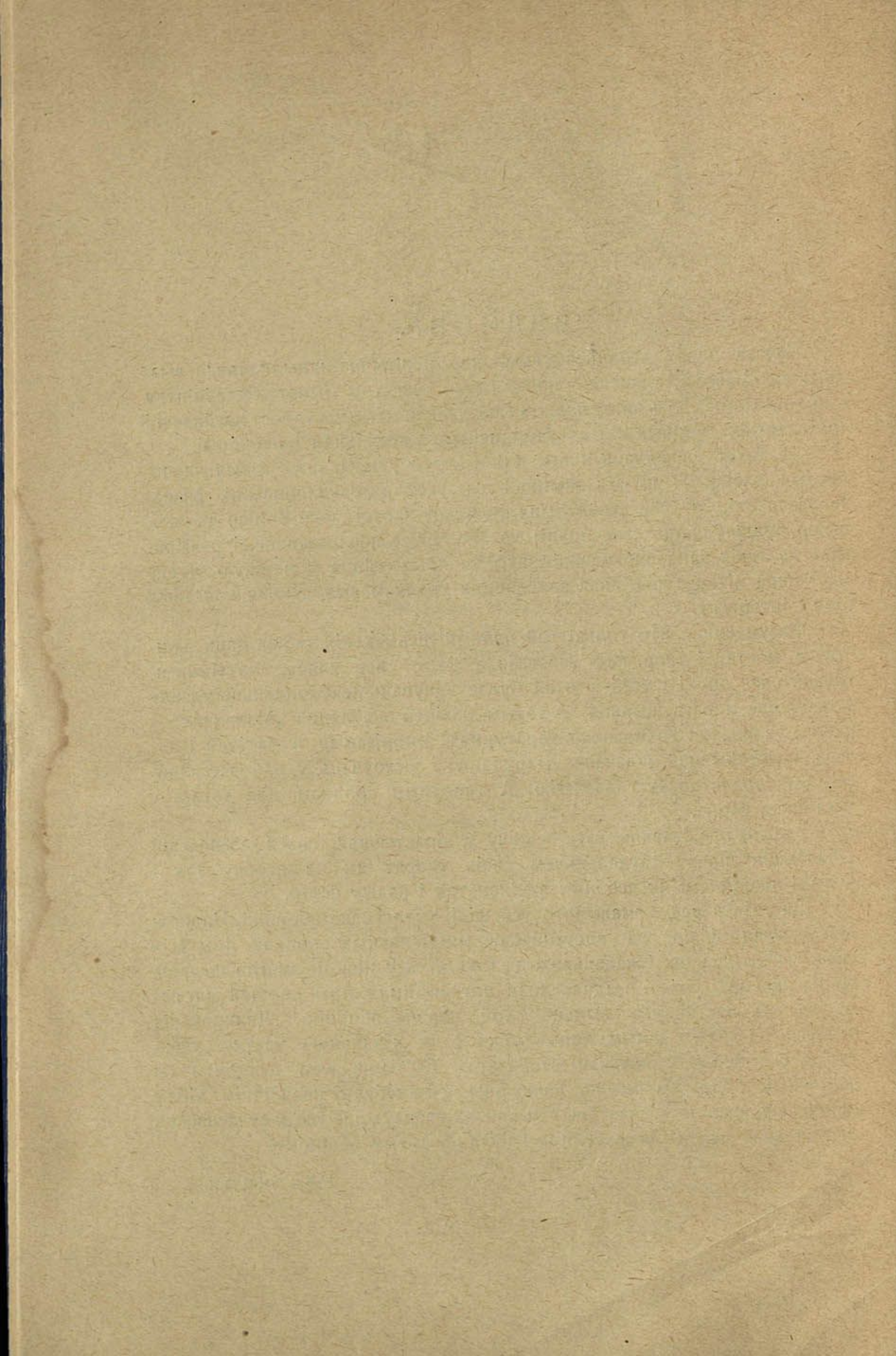
Аб гэтым сьведчаць нашы дні. Справа ў тым, што гэтыя нарастаючыя элемэты новага жыцьця ва ўсёй разнакалёрнасьці, разнаобразнасьці, ва ўсёй сваёй дынамічнасьці нарастаньня больш як калі, цяпер прад'яўляюць свае правы на мастацкае афармленьне, і рэагіраваць на такія запатрабаваньні заўсёды прыходзіцца ў першую чаргу мастацкай літаратуры, якая зьяўляецца сродкам выяўленьня клясавых ідэй і інтэрэсаў.

Разумеецца, што толькі той паэт ці пісьменьнік зможа даць каштоўны мастацкі твор, калі ён асазнае ролю свае клясы, мэтаімкнёнасьць свае эпохі і ўсёй істотай будзе адчуваць неабходнасьць удзелу ў пабудове новага жыцьця. А гэтым павінен зьяўляцца „Маладняк“ — рабоча-сялянская грамадзка-літаратурная арганізацыя з вялікай і адказнай гістарычнай задачай — выхоўвацца і выхоўваць у рабоча-сялянскіх мас пралетарскую ідэалёгію. А галоўным сродкам для гэтага — мастацкае слова.

І вось, рэалізаваць гэту задачу у практычнай сваёй дзейнасьці „Маладняк“ пачаў друкаваньнем сваіх твораў як па асобку так і цэлымі зборнікамі як асобных адзінак так і цэлых філій.

Да гэтага часу, амаль што ўсе філіі выдалі свае зборнікі. Наша-ж Магілёўская філія, за адсутнасьцю матар'яльных сродкаў, пры ўсіх сваіх магчымасьцях і жаданьнях, да гэтага часу ніяк не змагла выдаць. Цяпер жа пры сувязі з адпаведнай арганізацыяй, пры першай магчымасьці, мы пастаралісь выдаць свой першы зборнік: „Дняпроўскія ўсплёскі“, і гэтым самым, хоць можа і на незначную частку, убагаціць скарбніцу беларускай літаратуры. Магчыма, што цалком гэты зборнік не будзе вытрыман, дзякуючы якім-небудзь невялічкім хібам (фатаграфічнасьць у некаторых момантах твораў), але ўсё ж сучаснасьць нашых дзён палучыла некаторы адбітак ў гэтым зборніку.

Рэдакцыя.

Выпадак.

Апавяданьне.

Над Дняпром сонна павісла млявая ліпнёўская ноч.

З крышталнай урны небасхілу мякка выліваецца хмялёвая вільгаць луннага сьвету.

Ён мяшаецца з чырвоным сьветам вогнішча, і ад гэтага—постаці мужчын, сідзячых тварам да месіка, робяцца празрыста-глыбокімі...

Часамі лёгка трашчыць сухое суччо ў вагні, па жоўтаму пяску шырокага берагу перабягаюць цені, няясныя, але прыкметныя сьляды вогнішча.

Ціха-ціха...

Ледзь чутны ўсьплёскі вялікай ракі, уздыхаюць і варушацца стагодзьдзі. Сінімі хвалямі бруяцца далёкія паданьні мінулага. Дзесьці за Дняпром, як відаць, заблудзіўся конь. Здалеку чуваць яго жалобна-моцны покліч:

І-й-йо-го-го-го!...

Рассыпаецца на застыгшым лагу звонкае рэха.

... Мы ляжым ля цяпла ў трох. Сапрон Багунец, былы „Чонавец“, Амелька, Гусак і я.

Гаварыць—неахвота...

Шкада самому кратаць роўную глыбіню аксамітнай ночы.

Ужо занадта бяскрайна яна, як само Дняпро ў павадкі...

А паслухаць—напрыклад Багунца—з вялікай прыемнасьцю!..

Залаты барытон бачыўшага „віды“ Сапрона так і просіцца ў душу... І „гісторыі“ яго заўсёды надзвычайна цікавы.

Я ляжу ў спакойным задуменьні і ўважліва пазіраю на яго.

„ У 20-м было... ”

На Кіяўшчыне... Калі „бацька“ Махно з сваіх тачанак граміў не шкадуючы „рідну“ Украіну.

Заліваліся буйнай крывёю здратаваныя палі...

У мястэчках і буйнейшых сёлах удалыя махноўцы цалком вырэзвалі жыдоўскія сям'і...

У Кіяве, на Крашчаціку, весела пазваньвалі белагвардзейскія шпору. Тама—гулялі!..

Стаялі мы паўэскадронам з 1-ай коннай, тры дні ў адным хутары...

Тыповы, трэба вам сказаць, хутарок быў!..

Вішнямі абсаджаны, халупка-мазанка, — усё, як належыць!..

Тады-ж як-раз і гаспадыня прыгожая трапілася мне...

Памятаю—Аксанай звалі...

З сябе—поўная такая, і што асабліва ў памяць, дык гэтыя бровы яе... Зьвядзе іх у мейсца, на лобе сьцежка глыбокім равочкам ляжа і вочы маланкай наскрозь цябе так і проймуць!..

Вясёлая была... э-эх!!...

Засьмяецца, дзёрне плячыма—дык і Астапейка—старшыня эскадроны наш—навошта сухі чалавек быў!—не вытрымае. Ах плоне, сабачы сын (пачуцьця баяўся!), і ад усёй душы скрыгане:

— Ну, й баба!... Сакол, хвароба яе вазьмі...

Не хвалячыся скажу—найбольш увагі зварачала яна на мяне.

Праўда, я тады на гармоніі крыху падыграваў, ну а наконт песняў—мастак і зараз, як ведаецца!..

Пастаялі гэтыя мы каля Рошчыцы тры дзенькі—не забыцца мне аб іх ніколі!..

А пасьля—расплыліся чуткі—лазутчыкі прынясьлі—быццам адзін з атаманаў-махноўцаў, самы люты, Галынскі, здаецца, па прозьвішчу, залёг у 20-х вёрстах ад хутара нашага і чакае папаўненьня ад „бацькі“...

Напярэдадні як раз хлапцы яго злавілі на дарозе браварніка; забілі, пасадзілі голага мерцьвяка на пень і на грудзёх крыж выразалі...

І вось—раніца росная, як гавораць, ёдкая, сонейка не ўсходзіла яшчэ...

Моцна пахла стэпам, бязьмежнымі прасторамі палёў, якія так разьлягаюцца толькі на Украіне...

Затрубілі збор.

Андронаў—камандзір—прамову яшчэ казаў...

Потым:

— На-а... коня-яў!.. З права па аднаму... рысьсю... аррш!..

...Наляцелі, абляглі вакол...

„Іхных“—сотня як-раз была.

У лашчыне, за прыгоркам, расклаліся лягэрам...

А на прыгорку—бярэзьнічак...

Бярозы стромкія, цёплыя, нібы дышуць у тонкім тумане ранку. Ціха шаптаюць даўгімі рукамі—вечьцем...

З бярэзьніку і грокнулі.

Спачатку—з маўзэраў, залпам.

Потым Андронаў з лепшымі, проста ў сярэдзіну ўскочыў і ў шашкі...

Між іншым тама і забілі яго; пад капыты трапіў...

Праўда і апрача яго—нашых мала адтуль вярнулася...

Галынскага-ж разьнясьлі ў пух.

І самага яго, хоць і біўся, як чорт, жывым узялі.

Паглядзелі мы на атамана гэтага і дзіву даліся...

Мужчына—куды нявідны, а якую паніку наводзіў!..

Маленькі, крываногі, з бяльмом, а сьмелы да шалёнасьці..

Можа-б і не даўся ён у рукі, каб Андронаў перад тым, як ляцець с каня, не рубануў яго шашкаю па галаве.

Толькі густая шапка чорных валосьсяў і адратавала...

Прывязалі Галынскага рамнямі да сядла, ногі да жывата конскага прыкруцілі ды і паехалі назад у хутар, бо застаўся тама старшыня эскадронны з некалькімі людзьмі ля кулямётаў...

Прыехалі к вечару—у крыві, азьвярэлыя і брудныя.

Парадзіліся і вырашылі:

— Галынскага дапрасіць „асабіста“, потым, як гвалтоўніка і бандыта, ворага рэвалюцыі, як толькі ўзыйдзе раняшняя зорка—растраляць.

Сьцерагчы-ж атамана, зьвязанага і кінутага пакуль што ў пустую клець на двары выпала мне...

І зьяецца ноч на зямлю...

Вішні як-раз цьвілі тады.

Хваляваў пачуцьці пах-мядова-салодкі, прыемны.

Цяжка стаяць было на варце.

Лютая бойка давала сябе адчуваць, хацелася спакою, адпачынку; млелі жылы, здавалася, пераліваецца ў іх замест маладой крыві—цягучая, расплаўленая медзь.

Захацелася яшчэ схіліцца на прыпол, да каленаў любай дзяўчыны, забыцца на момант аб варожым абкружэньні, неабходнасьці зірка ўглядацца ў нямую ночку...

Сьпяць малайцы нашы.

Толькі чутна—некаторыя раненыя часамі стогнуць, вады просяць...

Стаю гэта я ля дзьвярэй клеці.

Варушыцца Галынскі там.

Аж скрыгоча, зубы сьцяўшы.

Сыпле праклёны, матам крые „бальшавіцкую сволач“...

Стаю гадзіну, мусіць дзьве, хутка зьмена караулу павінна быць.

Чакаю развадзячага Ушкіна, што заместа забітага Андронава застаўся камандзірам.

Паглядаю, скрозь сон і бачу:

З-за прасла, што двор абгараджвала, белы цень вынырнуў

Льлюцца з яго зялёныя праменьні месіку—набліжаецца—вось і разглядзець можна.

Жанчына—ў адной сарочцы, валосьсе распушчана, вочы бліскавіцамі гараць ці то ўласным сьветам, ці ад месіку...

— Што за чорт?..

Узяў вінтоўку на руку:

— Хто йдзе? Страляць буду!..

Гляжу—далей рухаецца...

Анямеў...

Аксана—гаспадыня—ідзе, як зачурованая!..

— Сапрон... Ты бачыш...

А сама цяжка-цяжка дышае. Хвалюецца.

Высокія грудзі вышываную сарочку так і ўздымаюць—выскачыць хочуць...

— Я да цябе зноў, як раней... Што хочаш... Толькі—выпусьці Галынскага... Зрабі, каб уцячы ён змог!..

Тута і сон адляцеў ад мяне.

— Гэта ты чаму-ж?.. Ды якая табе справа, урэшце?..

— Сапрон... Мяне ты не меў яшчэ.. Дарма круціла. Ты... Потым—мы з табою ў садок...

— Не, не, адыйдзіся, Аксана!.. А то...

— Паглядзі-ж на мяне... Ці бачыў ты калі-небудзь у жыцьці прыгожых такіх?..

Сьцягнула з пляча крутога сарочку...

Стаіць, як той мармуравы помнік на могілцы Сенажэцкага, ля заводу—ведаеце?..

Сапраўды, на дзіва прыгожая, як сотня ведзьмаў... Малюнак, а не баба!..

Загарэўся я, праўда... Узьняло істоту нешта агнявое, спрадвечнае...

Зацьвіліся ў вачох пялёсткі...

А навокал—вішні, вішні...

Пах...

— Не за сябе, за мужа, Галынскага, прашу... За атамана вернага майго!.. Дзеля яго—і абіімкі ў падарунак табе...

Як сказала гэта, раптам на мяне нібы вадою сьцюдзёнай лінулі...

— А-а-а... Вось яно што!..

Прыцэліўся...

— Адыйдзіся, Аксана!.. Не жартую... Чуеш?.. Страляць буду..

Кінулася яна тута, як каршун які, да мяне—задавіць, пэўна, хацела...

Ды не трапілася!..

Паціснуў курок я...

Як птушка падстрэляная, плёснула рукамі-крыльямі Аксана ды без крыку ля ног маіх і лягла.

Скрозь самае сэрца пуля праняслася...

На стрэл хлапцы повыскаквалі—агледзіліся.

Расказаў я ім...

А праз некалькі хвілін вывелі Галынскага на растрэл.

Чуў ён размову нашу...

І такі ў яго твар страшэнны быў, што нават у вочы глядзець яму ніхто не асьмеліўся.

Бляды, бляды... Валосься—ва ўсе бакі... Вочы сіняй крывёю наліліся.

Вывелі—разьвітацца дазволілі...

Паваліўся атаман на жонкіна цела—цёплае яшчэ—прыпаў вуснамі, ды як зараве дзікім голасам, як ваўчыца, калі заб'еш пры ёй дзіцёнка яе... Ледзь вытрымалі мы.

Пасьля—у аднэй ямцы і пахавалі іх“...

Багунец скончыў.

Паціху разьвіднела...

З Дняпра вольна дыхаў ветрык—лёгкі і радасны, як першая любоўная пяшчота.

Сіняватай эмалью паглядала неба...

Мы з Амелькам ляжалі, поўныя адчуваньняў, перанёсшыся думкамі ў сьветлую рамантыку мінулага.

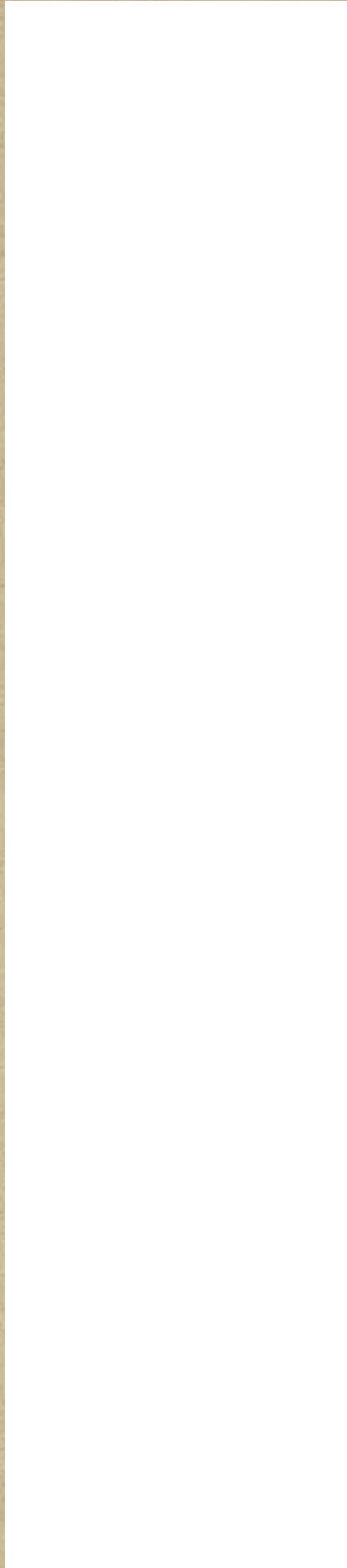
У сугучнасьці слоў...

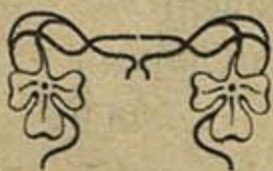
Балотня. 30/VI—26 г.

М а я к.

25/XI—26 r.

А д н а.

2/XI—26.

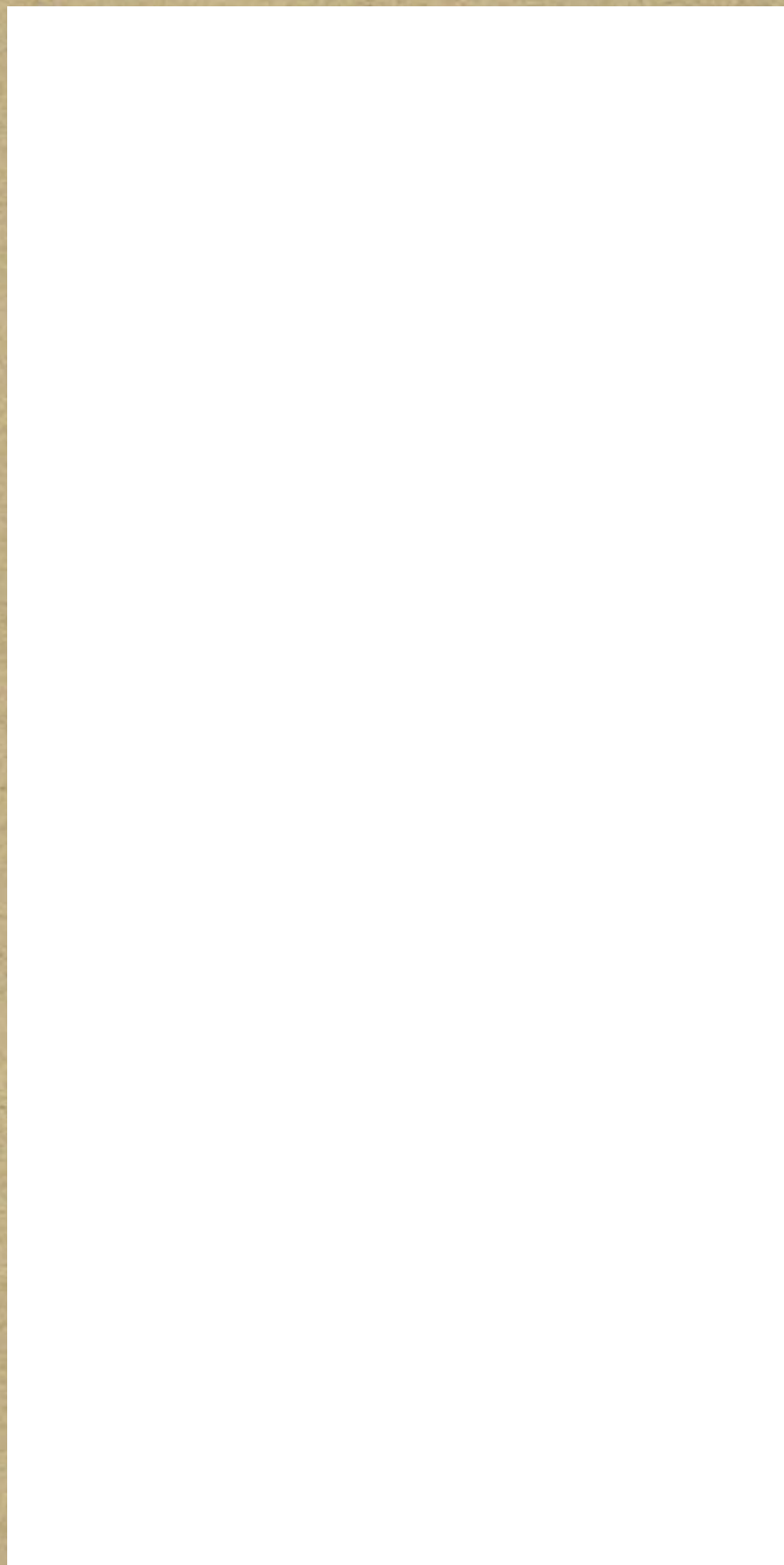

* * *

І д у.

Магілеў 8/X—26 г.

¹⁾ Пераклад з украінскай паэзіі (часопіс „Всесвіт“ № 10).

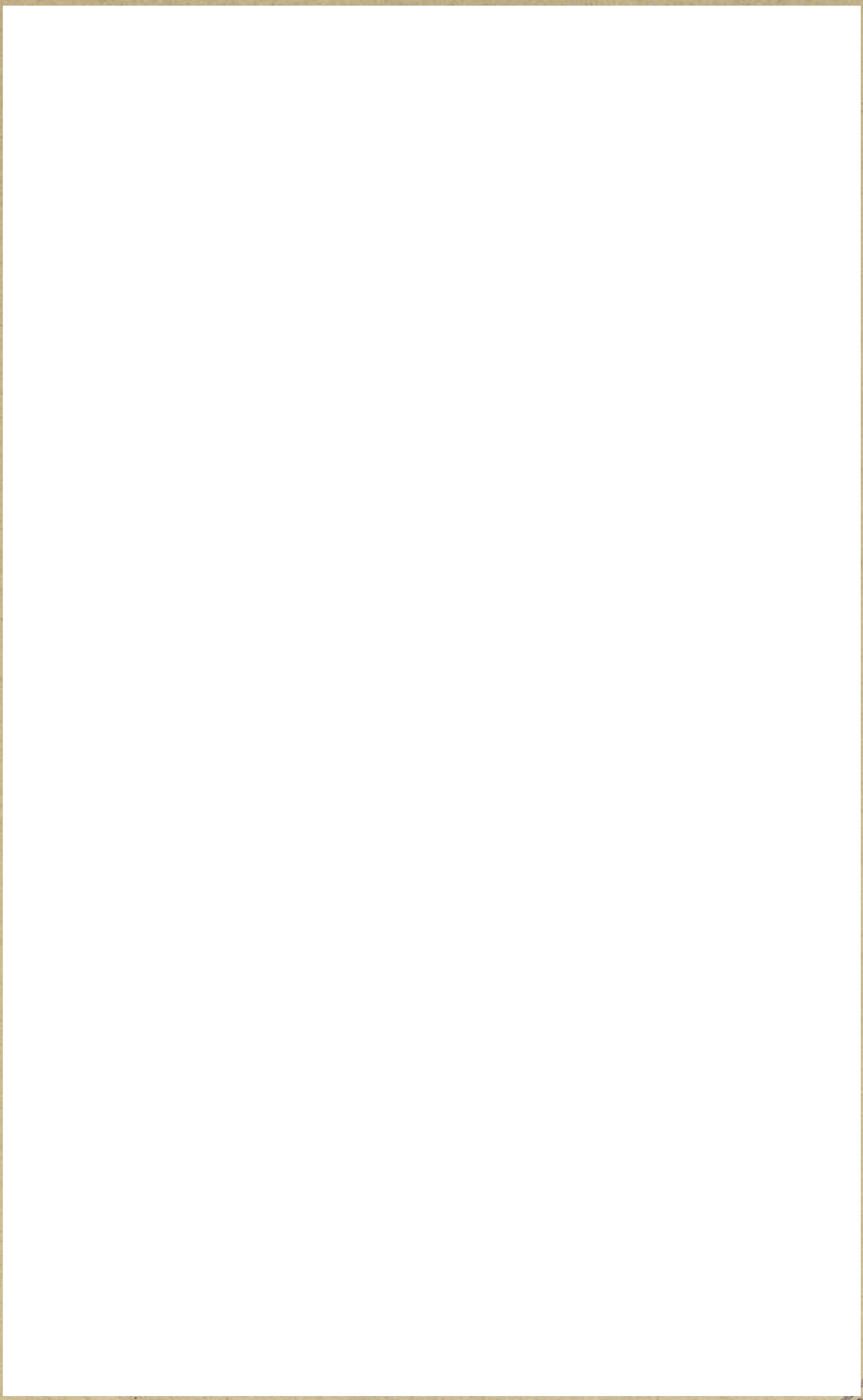

У вечар маўклівы.

(Апавяданьне).

I.

956054

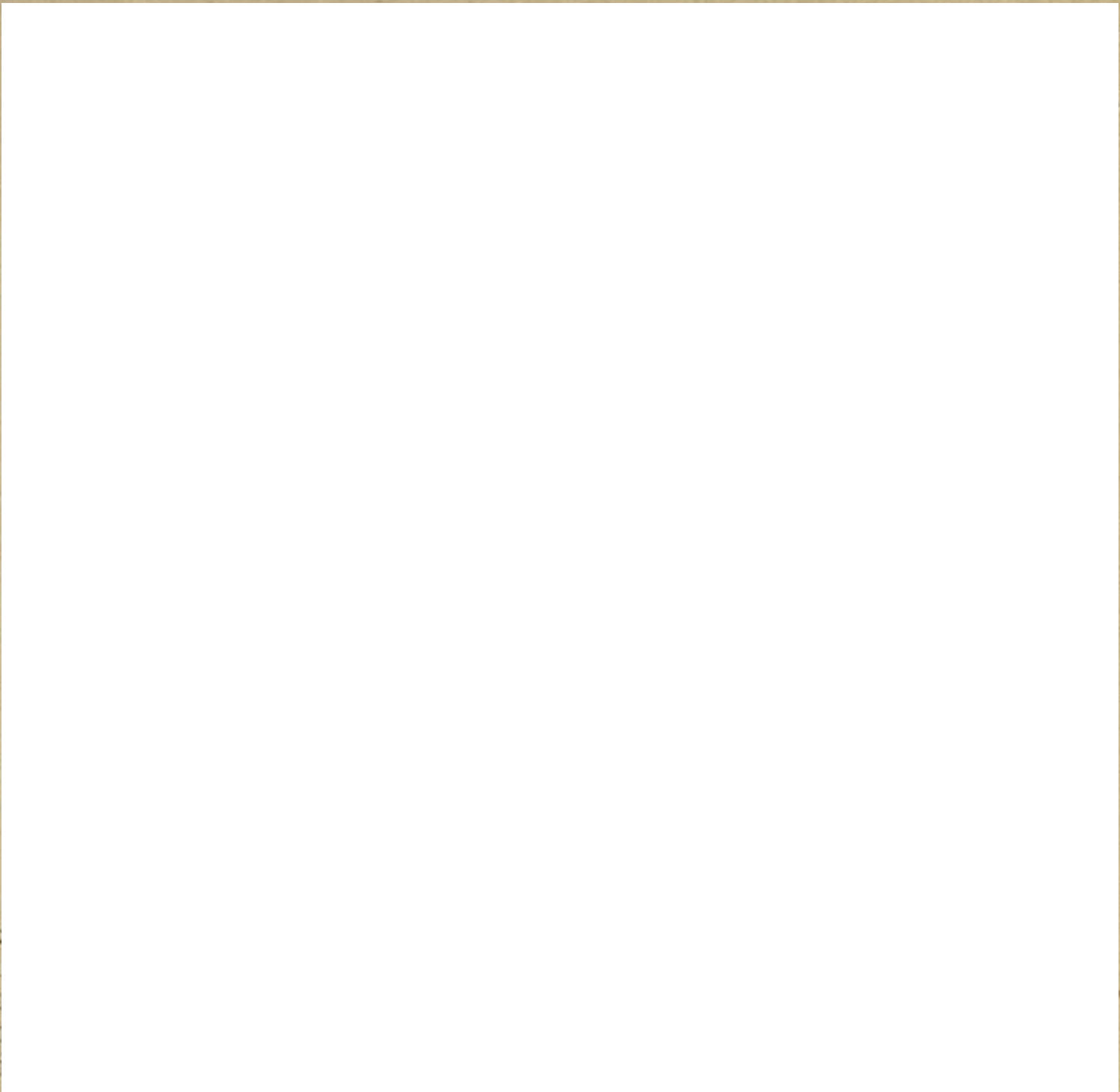

19

II.

М а ц і.

(з цыклю „Аб сабе“).

Дзівавалася доўга
ля прысады:
„Ой, вялікая дарога—
ці не сядзе?..
Вось пайшоў... І можа-прыдзе,
можа-не...
Будуць зоркі па-над крыжам
ружавець.
Буду плакаць і маліцца
да зары,
Будуць сны цяжкія сьніцца,
гаварыць...
Аб табе ўсё, мой сыночак
дарагі,
Будуць плакаць мае вочкі
ад тугі...“
Гэта полымя не згасіш
і вадой...
Ой, матуля, з таго часу—
сем гадоў!..
Не загінуў без трыманьня
твой Лявон,—
Апынуўся ў новым стане
дзесь-ці ён...
Ён не п'е жыцьцё, як воцат—
ледзь стрымаць!
Па радкох стаў толькі гоцаць,
вандраваць!..
Але заўжды ў працы, гулях
памятае,
Што ёсьць родная матуля
ды чакае!..

30, XII—26 г.

Разьвітаньне.

прызыву 1904 году.

Дзе разложыстыя гоні
Зачапільсь аб гару,—
Рассыпае песьня званы
Каля возера ў бару...

Ночка месік улавіла
Дый закінула ў раку...
Шла вясёлая Марыля
На спатканьне к Петраку.

І вось там, дзе вецер голы
Сеіць змрокі па трысьці,—
Цені дзьве... Знаёмы голас
Расьсякае ночы ціш:

„Эх, Марыля! Гэта — сеньня...
Ну, а заўтры—у паход!..
Рыхтавацца трэба зноў нам,
Каб спакойна жыў народ...”

Заўтры—прызыў... Але трэба
Бараніць слабодны край!..
З пірагамі—ці без хлеба!—
Груганоў-жа — не пушчай!..“

Ночка косы распусьціла,
Ды й загінула ў туман...
З разьвітаньня йшла Марыля—
Ні тугі, ні сьлёз—няма!..

Дапрызыўнік Стах.

1.

Паміж Вязьмічамі і Грачыхамі, дзе аднойчы Ганнулька ў Міхаські на шыі хісталася, прытуліўся завод. Калі хто пісьменны, той заўсёды прачытае на шыльдзе:

Гарошынскі
вінакурны і рэктыфікацыйны
завод „МАРАТ“.

Як пачаўся рэмонт,—вось тады і прыехалі ў Гарошына Леваненкі. Спачатку сам Пётра Іванавіч—машыністы. Потым яго жонка з сынам Стахам і дочкай Галей.

І зажылі яны, як звычайныя „гарошынцы“ жыцьцём чорным, як заслонка. Улетку—праца, узімку—праца, увосень—праца, а ўвясну, нават, сонейка ўбачыць, паглядзець, якое яно, не было часу.

Стах працаваў супольна з бацькам на заводзе за смажчыка. Брат малодшы памёр—з горлам ў яго нешта здарылася. Не вытрымаў. Во і Стах—таксама: сямнаццаты год пайшоў хлопцу. А нягеглы нейкі. Сам высокі, кволы, нібы тонкая штанга, шыя худая, а вочы вялізныя—глядзяць неяк маркотна, неяк сумна...

Праўда, выгляду сваіх вачэй Стах не ведаў—ды й не любіў глядзецца ў люстэрку, але-ж бацькі трасьліся, сачылі за крокам кожным сына свайго адзінага, не ведалі, што рабіць ад любасьці сваёй бацькаўскай.

— Ой, каб у яго сухот не было? Стасік, выпей „Ле-каролю“ лыжачку...

І так вось міналі годы юнацтва, нібы ў календары лісты. А кожны ліст з цыфрай: „17“... „18“... „19“... „20“... „21“...

Бацька даўно мэханікам задзелаўся, Стах—манцёрам... А ўсё-ж ткі не тое нешта. Не хапае нештачка хлопцу—дый годзе. Гарная-б з яго дзяўчына выйшла, а хлопец так сабе...

І хаця кожную вясну добра сьпявалі дзяўчаты за возерам, у Прысмаках,—вось хораша-б туды,—Стах сядзеў адзін у майстэрні.

І пачуцьцяў... а-ніякіх!!!

2.

У восень позьнюю, калі апошнія гарошынскія бярозкі паскідалі жоўтыя кашулі, каб захавацца пад сьнежным дываном—замітусіліся, завойкалі Леваненкі...

Загад прыйшоў:

...„грамадзяне нараджэньня II-ой паловы 1904 году прызываюцца на вучэбныя пункты ў тэрыторыяльныя вайсковыя часткі дзеля прахаджэньня дапрызыўнай вайскавай падрыхтоўкі...“

— У салдаты, значыцца, бяруць Стаську!

— А матачкі-ж мае любыя! Як-жа-ж ён у казарме жыць будзе? І вопраткі цёплай няма... Ну, ці ёсьць праўда на сьвеце? Каб адзінага сына забіраць ад бацько-оў!.. Каб з іх дух папёрла, як яны людзей катуюць!!!

Бацька параіў:

— Ты скажы ім, што хворы... мо' яшчэ і аслабаныць. Во, як Федзька з Ваўкавіч у мінулым годзе... Гуляе хлопец і нічога!

Але-ж Стах адмовіўся.

— Пайду... усё роўна, ці тут гібець, ці там...

— Ну, што ты скажаш такому. Вядома, дурань! Не пройдзе яму дарма гэтая „падрыхтоўка“...

Аднак цёлку ад Чунькі—каровы швіцкай,—прадалі, каб што-небудзь было на дарогу хлопцу. Ці-ж там даглядзяць? Чакай!

Хаця нічога не папішаш. Бяруць, што ты хочаш?

Абняўся Стах з бацькамі, з Галяй, шчыльна прыціснуў да сябе Ваўчка-лахматага, друга свайго адзінага і, гайда, да хлопцаў-таварышаў. Песьню хвацілі:

„Эх, і ў садо-очку

Лісьцікі спада-а-а-аюць

У салдаты хло-опца

Забіра-а-а-а-аюць!..“

І зьніклі за прысмацкімі могілкамі, на шляху Смальлянскім.

На заводзе дзяўчаты разумзаліся... Шкада было хлопцаў. Усіх шкада—і Антоську, і Петрака, і Міколу, і абодвых Грышак і Зьмітрака...

— Бедненькія!...

А пра сёмага забылі... Па сёмым войкала матка ды ў агародчыку жаласна скуліў Ваўчок.

3.

Сёмка Драгуноў, дапрызыўнік, у Стахавым узводзе быў першы. Ці то замок разабраць, ці працівагаз апрануць хуткім манэрам, ці на кане пранесьціся кандзібоберам—усюды на ём, як кажуць, кожа гарэла! А лепш за ўсё—фізкультура! Во дасьціпны хлапец!

Раз... раз... і ўжо на турніке сядзіць гэрой гэроем!..

Стах заўсёды дзівіўся, як гэта ў хлапцоў добра фізкультура выходзе, а ў яго не. І сумаваў...

Аднойчы:

— Леваненка! Паспрабуй, вось так, як я!

Гэта Сёмка да Стаха зьвярнуўся:

— Нічога ў мяне не выйдзе... Дый глядзець будуць... рагатаць пачнуць! Ну што тут добрага?

Але Сёмка ўвечары ізноў да яго:

— Хадзі зараз... хлопцы ўсе на лыжах паехалі... адны днявальныя засталіся...

Пачухаў Стах патыліцу, але-ж пайшоў да турніка з Сёмкам...

— Ну... р-раз... два... тры... гоп-ля! Эх, не так... ты, бач, во як...

На руках трэ' падцягнуцца... р-раз... потым—кач... гоп і гатова!

— Лёгка сказаць—гатова... а калі зрабіць, дык наадварот! Але паспрабую... р-раз... цяпер нагамі вышэй... два... Гоп-ля...

І з турніка носам уніз.

Фізкультура!

З гэтага дня крэпка засябраваў Стах з Сёмкам.

Потым пачаліся нейкія новыя ружовыя, радасныя дні. Ні-бы хто кажурю абрыдлую садраў з Стаха. Пасьля заняткаў — з Сёмкам на турнік. А то ў Ленкуток, кніжкі чытаць, вядома якія: па фізкультуры. Часта зьбіралася кампашка. Усё дзюзя-таварышы Сёмкі. Стаха прасілі быць запявалай. Не адмаўляўся і пачынаў любімую:

„Пры лужке... лужке... лу-ужке
На знаёмым по-о-олі...“

Хлопцы з мейсца, як шалёныя:

„Э-эх! Пры радзімым д-ды табуне...
Эй, конь гуляў на воле!“

Па суботам і нядзелям — дні адначынку, — каталіся на лыжах, куды небудзь за горад. Зварочваліся ў казарму позна, калі неба пакрыва-лася бледнымі агоньчыкам зорак. Тады хутка „шамалі“ з агульнага катла і лягалі спаць. Спалі моцна — гарматай не разбудзіш. І заўсёды прыходзілася днявальнаму разтаўхваць шашкай заспаўшуюся моладзь:

— Эй, уздымайся, хлопцы! Пад’ём! На паверку выхадзі строіцца!

Заняткі пайшлі к канцу. Марозы ўдарылі, завіхрылі сінія дымы над хатамі. Па начам неба ў сіні бэшмэт апраналася, і часавыя пры гарматах ёжыліся ў кажухох і шлемах.

Стах трымаўся... Асунуўся трохі, але-ж вочы ажылі, голас акрэп, па грудзёх хлопні — толькі гул пойдзе, як з бочкі.

І лыжнікам стаў добрым!

Апошні дзень мільгануў, як быццам яго і не было зусім. У Ленінскім кутку ваенком пасьля дакладу „Задачы дапрызыўніка пасьля збору“, нагаварыў задач — у галаве не ўмясьціш:

— ... будзьце заўсёды ўперадзе... Арганізуйце вайсковыя гурткі, спартыўныя... І палка не забывайце, чаму вучылі — памятайце. Трымайце сувязь... пішыце... Н-кі Артполк... 1-я пушачная батарэя“...

Потым казалі начпункту, камандзіры...

— ... за два месяцы вы навучыліся кой-чаму.. Зараз гэтыя веды вы павінны перадаць другім... А ў будучую восень, калі вы ізноў прыдзеце сюды, у лягэры, мы жадаем, каб вы прышлі добра падрыхтаванымі... Няхай жыве чырвоны дапрызыўнік!!!“

Ноччу не спалася чамусьці... Галаву зудзіла думка:

— Заўтра да дому!

А між іншым нешта цягнула застацца... Шкада было братвы... Сёмкі шкада! Усіх тых, з кім за гэтыя два месяцы спаяўся, крэпка зжыўся ў жыцьці супольным. Вось з імі, што сьпяць зараз і на стрэльбішчы мёрзлы... І пры гарматах колькі гадзін правялі. А колькі разоў узводны Рагожын крычаў злосна:

— Ша-рап-нэль-лю па пяхоце!.. — і ганяў то ад гармат, то да гармат...

Гэта ж з імі лазіць прыходзілася ў працівагазы „Гуманта, Зэлінскага“ і слухаць на палітгадзіне краснамоўства дзядзькі Цыганкова!

— Заўтра да-дому!

І „заўтра“ прыйшло. Крэпка адказваў на паціскваньні рук камандіра і памочніка... Сунуў „личную карточку“ ў кішэнь. Апошні раз разьвітаўся з Сёмкам, з таварышамі...

І, гайда, у Гарошына, дамоў.

— Сынчак родны! Даражэнькі!

— Стаська! Які ты ладны стаў! Малайчына!

Заварушылі, задзёргалі хлопца бацькі. Вярсты за дзье за завод сустракаць выйшлі. Быццам з Амэрыкі, з Бразыліі прыехаў...

— Ну, як, што? Здароў? А мы баяліся, ці не захварэў ты часам! Лістоў ад цябе не было!

Праз вёску ішлі. З кожнай хаты з вокан глядзелі вочамі цікавымі з усіх бакоў ішчупалі. А дзеўкі прысмацкія хлапцоў гарошынскіх выйшлі вітаць! Антоську, Міколу, Петрака, абодвых Грышак і Зьміцера Рудага...

— Як? Ужо зусім? Больш не забяруць?

А Стах з бацькамі хутчэй да дому. Да шэрага ганку, дзе шылдачка маленькая: „Кватэра мэханіка“. Ваўчок, як шалёны, насустрэч кінуўся лізаць рукі, твар..

— Ваўчок! Ваўчок! Сабачка... не забыў?!..

За гарбатай сядзелі доўга... Запытваліся аб жыцьці ў горадзе, скардзіліся на сваё „горошынскае жыцьцё“... Чаго за сьвязмі матка не дагаварвала, сястра дапаўняла. Вось, яна якая Галя! Выцягнулася за гэты час, вочкі, як перасьпелыя чарэшні.

— Ну, як, Галя, тут у вас? Гуляць на вячоркі, пэўна, ходзіш?

— У сьвяточныя дні калі... а то дома...

— Чаго-ж так...

— Хлопцы ўсё вязнуць, а ў нас хвароба дурная ходзіць!

— Няўжо-ж гэта ‘шчэ не перавялося ў нас? І гэтыя вячоркі з пацалункамі ды абнімкамі да самай раніцы. Гэта-ж негігіэнычна!

Задумаўся Стах. Во, дзе фізкультура патрэбна, во, дзе Сёмкіна праца прыгадзілася-б. Хвароба дурная ходзіць. Вядома, калі так жывуць! Трэба гэта ліквідаваць...

А няўжо гэта толькі Сёмка можа? Напрыклад, калі-б самому ўзяцца? Не, цяжка, нікалі ня браўся за такія справы...

— А мо‘ паспробаць?

Урэшце рашыў:

— Паспрабую!

7.

Спачатку было дрэнна. У гурток запісалася мала. Казалі на задворках:

— Тожа інструктар знайшоўся! Гэта кожны так... зьдзене штаны і пачне фізкультуры паказваць...

Бабы перашэптваліся:

— Во дажылі... голыя пачалі хадзіць... Во пайшла распуста на белым сьвеце...

А Стах—нічога... У хаце-чытальне расклеіў плякаты:

— Даёш фізкультуру!

І малюнкi розныя сам намаляваў, як умеў. Шкадаваў, што музыкі няма. Але тут настаўніца—Мар’я Міхалаўна—дапамагла. Згадзілася кожную рэпэтыцыю граць на раялю. І пайшла справа.

Нават некалькі дзяўчат у гурток запісалася.

У нядзелю ўсё Гарошына ў школу палезла—глядзець:

1-ае выступленьне

Гарошынскага Гуртку Фізвыху!

Моладзі шмат пайшло. Усё-ж ткі цікава. Лузгалі семячкі і перасьмейваліся. Чакалі.

І раптам раяль: „дум-дум-дум... дум-дум...

І на сцэну хлопцы і дзяўчаты... р-раз... два... і шаравары ва ўсіх сінія. А на грудзёх значкі нейкія.

Выстраіліся і пашлі вырабляць розныя штукі! Хлопцы аж раты паразьзявілі!

— Во Стах, дык Стах! А дзеўкі, трасца ім у бок, як гэта яны панавучыліся?!

Шмат чаго было дзіўнага. Піраміда, марш камсамольскі, кузьня...

Глядзелі старыя пахмурна. Не спадабалася спачатку фізкультура, потым не вытрымалі. За жывое ўзяло і... давай у ладкі плёскаць.

А на тварах сонца. Шмат сонца...

8.

Праз месяц пасля „1-га выступленьня“ ў завадзкой школе Стах пісаў:

„Таварышы камандзіры!

Прабачайце, што не трымаў сувязь, як тады казалі, калі разыходзіліся па дварам. У нас шмат чаго трэба зрабіць і палепшыць. Пакуль што я арганізаваў гурток фізвыху, і ўжо адзін раз было выступленьне. Моладзь ідзе ў гурток ахвотна і нават зацікавілася, ды няма літэратуры. Калі ласка, прышлеце! А яшчэ нам дапамагае тутэйшая настаўніца. Скончыла ў гэтым годзе Магілеўскі Пэдтэхнікум і заўсёды грае нам на раялю. Справы ў нас ідуць сабе нішто. І яшчэ прашу вас, таварыш военком, прыслаць інструкцыю, як арганізаваць „Авіахім“. Як гэта робіцца і куды зварачвацца за літэратураю і лектарамі... Бо сярод насельніцтва я карыстаюся аўтарытэтам, і дзяўчаты ад мяне ўжо не бягуць, як раней... У нас газэты шмат хто выпісвае, а калі-не-калі і даклады робяцца... Пакуль бывайце здаровы, паклон усім таварышам. С. Леваненка.

Р. С. Напішэце яшчэ, што патрэбна, каб паступіць у Вайсковую Школу? С. Л.

А праз год Стаха Гарошына праваджала. У дальні пуць—у Ленінград за асьветаі. Толькі на гэты раз Ваўчок скуліў ужо не адзін...

12 студзеня 1926 г.

„Пад вішневымі садкамі,“

п'еса ў V актах.

Дзеячыя асобы:

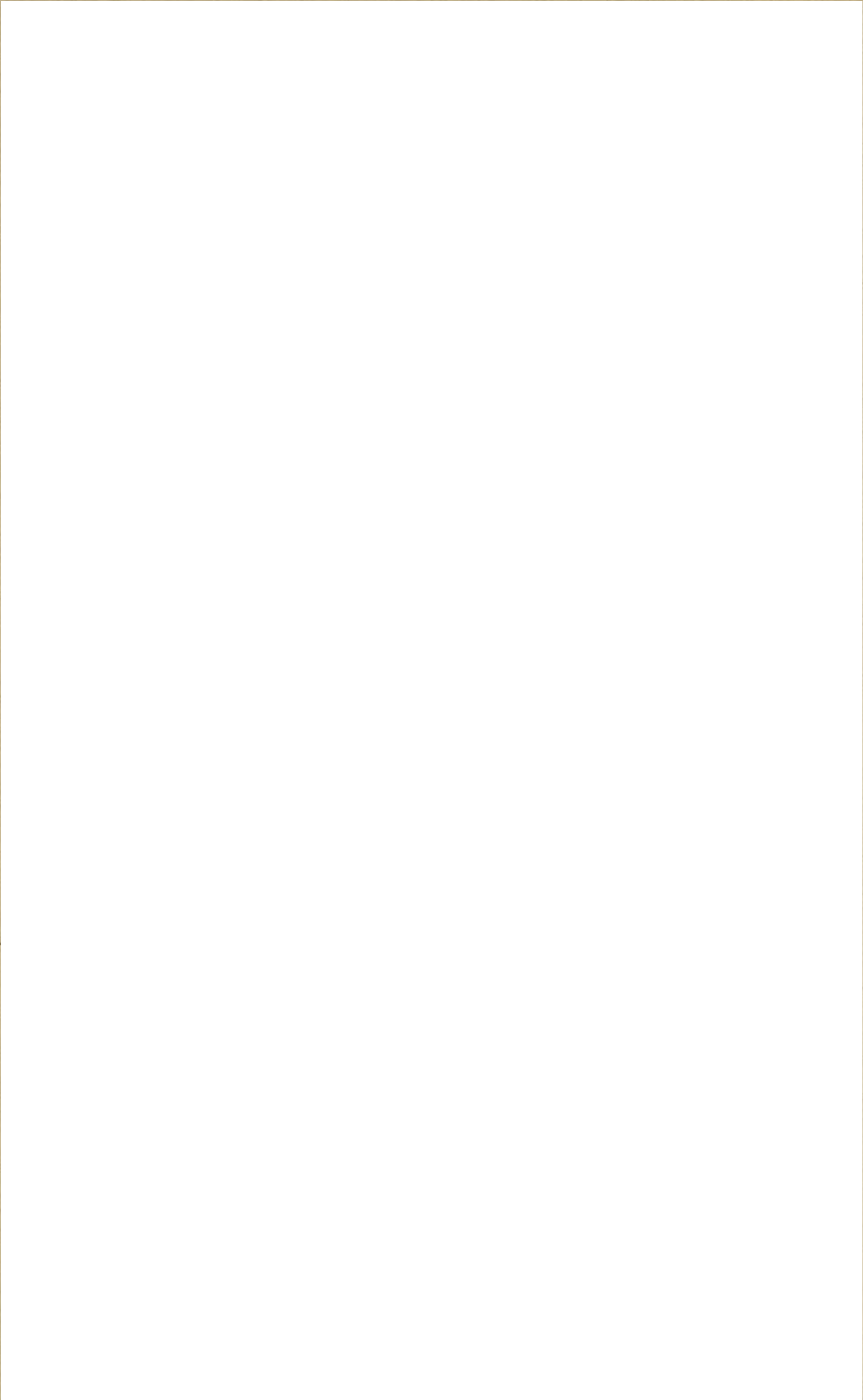
Д З Е Я I-я.

17

1

c

Заслона.

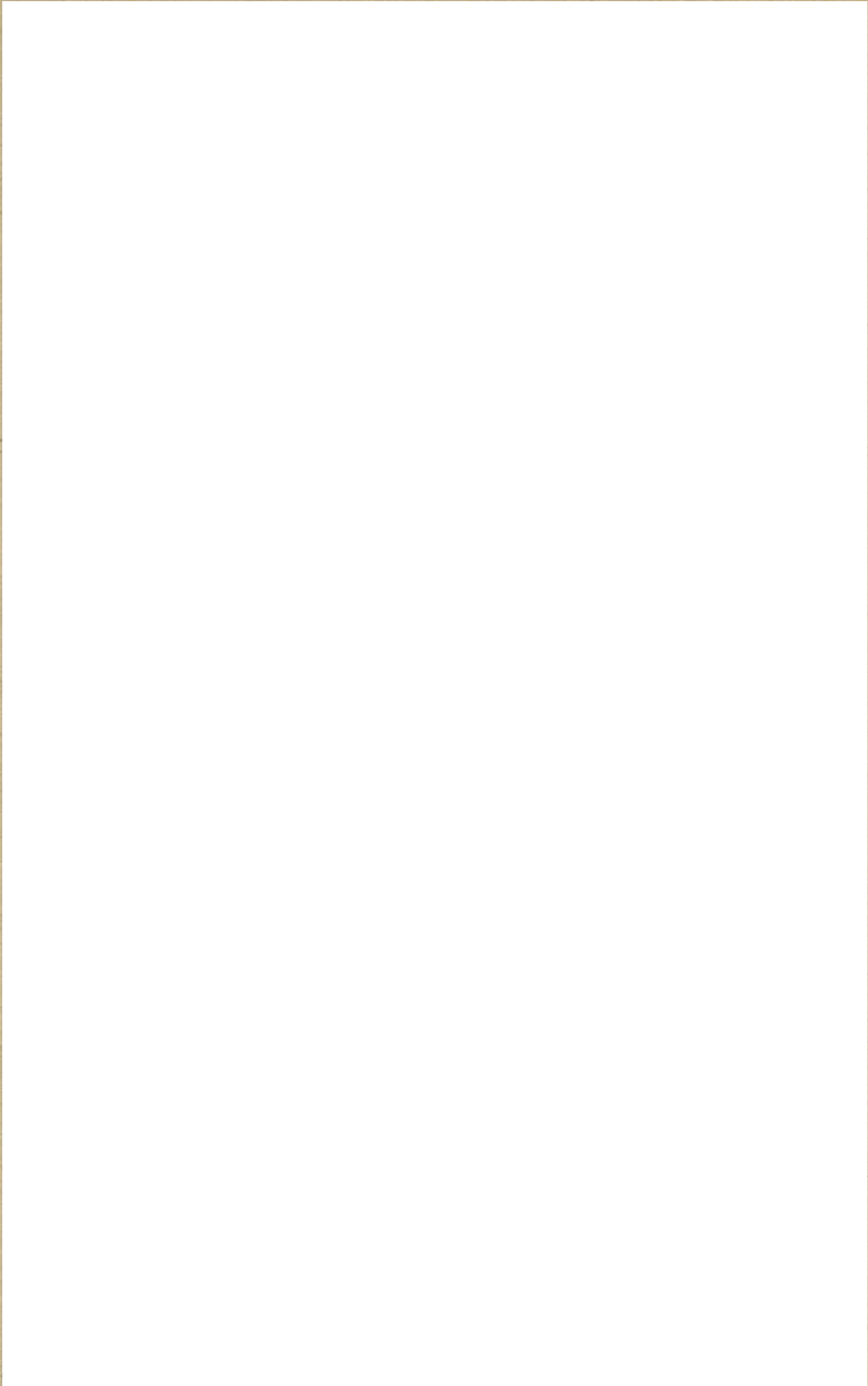
11

=

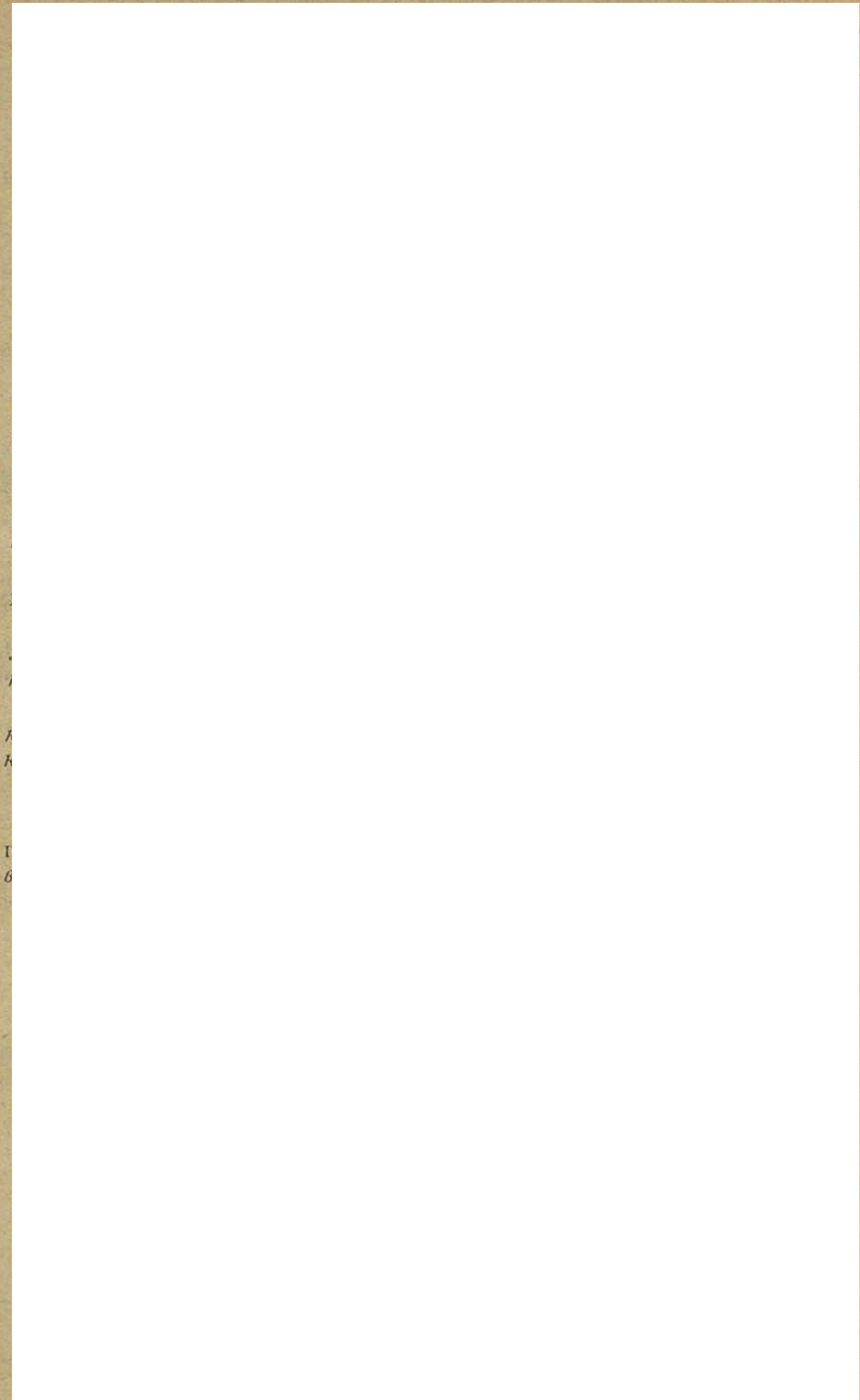
Pyans.

Д З Е Я IV.

Заслона.

З рынку.

(Апавяданьне).

- Мака-ар?... Ого-го-го!... Здароў, братка...
 І ты тут... Чаго, а?...
- Здароў, Язэп... Па справах і я... А як у цябе з кабылай?...
- Прывёў?... За колькі?...
- Прывесьці—прывёў... Хочу—шэсьцьдзясят!..
- Н...
- Не даюць, хвароба на іх!...
- „Сорак бяры“!...
- А-а... Шкада... Гэта шкада!... Ну, дык ты-б...
 Двое дзядзькоў размаўлялі-б так яшчэ, мусіць, гадзіны з паўтары, каб не аглабля, моцна садануўшая Язэпа „пад мікіткі“.
- Куды прэш, гадаў'ё?... Га?...
- Кінуў пакрыўджаны Язэп уздагон вялікім палазам Магілёўскага Ц. Р. К.
- Але тыя даўно ўжо завярнулі за вугол і зніклі ў грукаце вуліцы...
 Дзень быў сьвяточны.
 Рынак галдзеў, бубніў і пляваўся самым рознастайным гоманам.
 Гандляркі ў замусоленых кажушкох сядзелі каля кошыкаў з мёрзлымі яблыкамі і дрыжучы грэлі рукі на гаршэчках з жаркім вугальлем.
 Нейкія „супчыкі“ хадзілі з нізкамі валенкаў паміж розвальняў і голасна размалёўвалі якасьці свайго „цёплага, таннага і носкага“ добра...
- Чырвона-жоўтыя бабскія хусткі зусім натуральна мяшаліся з аўчынкавымі шапкамі мужчын.
- Халодны ветрык аднолькава ахвотна забіраўся і пад адны, і пад другія...
- І было весела яму, буянаму, разнасіць над базарнай плошчай сьвежасьць марознага раньня...
- У мяне, Язэп, таксама тавар ёсьць...
 Падумаўшы выклаў, як патаемную думку, Макар...
- А які?...
- Хамуты, вось, значыць... Андрэй што рабіў...
 — Сапраўды... А добрыя хамуты! Пакаж, пакаж бліжэй!...
- Макар падняў пасьцілку.
- Тры хамуты, старанна абробленыя старшым сынам Макара, Андрэем Сіваковым, яшчэ задоўга да каляд,—блішчэлі на санках новай кожей і бляшкамі.
- І, гледзячы на іх, Макар зараз мімавольна ўспомніў Андрэя, крукам сядзеўшага над імі некалькі тыдняў, уночы, прыбрудным асьвятленьні капцілкі.
- Нешта... Шкада, нават!... Працы шмат пайшло...
 Буркнуў Макар з уздыхам...

— Ну, ну—не шкадуй!... Дзіцё ты, ці што?...

Уздумаў... Хе-хе-хе!... „Шкада“!...

І Язэп затросься ў дробным сьмесе...

— Хамуты?... Хамуты?... падварнуўся збоку „спэц“,—прадаеш, дзед, хамуты?... Што?...

— Але... Магчыма прадаць...

— Колькі хочаш?... А?...

— Ну, рублёў так па шэсьць... Многа?...

— Па шэ-эсьць?!... Эге!... „Па шэсьць“!

Чаму-ж было да дзесяцёх не дагнаць?... Роўны шчот... Траячку бярэш?...

— Не, даражэнькі... Нельга!... Гэта-ж...

— Ну—чатыры!?... Ну?... Што?.. За гэтакія хамуты не хочаш чатырох рублёў?...

Лепш бяры, а то зусім пайду...

— Добра ўжо... Так... Што зробіш?...

Бяры... Амаль—за дарма, бо грошы патрэбны...

— „За дарма“! Глупства я раблю, што ўзяў... Ну,—няхай валяюцца!... Атрымлівай капітал!

Э-эх...

Калі суседзі ехалі назад, у Русінаўку, у аднаго не было і паху кабылы, як у другога не было хамутоў...

Язэп Лакіза—нявысокага росту селянін з курчавай войстрай барадзёнкай і маленькімі вачмі—нешта ўпэўнена даводзіў Макару...

— Ды як раз міма і паедзем...

Хата яго, ведаеш, такая... Сьвінушнік..

А затое піва, як добры мёд...

— Можна не варта?... А?... Я-ж і хамуты прадаў дзеля гэтага... Каб, значыць, дочцы дапамагчы... Яе мужык, бачыш, памёр...

Ну... зноў-жа па гаспадарцы трэба...

— Так яно так... Але-ж—латыскае!...

Потым, братка,—я табе скажу—лепш, калі настрой у чалавека...

Хоць ты-й бядней іншых, а настрою не сьмей губіць... Так!..

Разумееш?... А для настрою гэта неабходна...

— Настрой, кажаш? Гэта праўда...

Зараз пад'едзем... Глядзі на левым баку...

Хата Ягора Крывіцкага прыляпілася як раз да антонаўскага выгану...

Маленькая, цёмная, як асеньні грыб, з хітрымі бельмамі вакон пад белай шапкай даху.

Дзядзькі разы тры стукнулі ў шыбу.

Заскрыпелі вароты і ў шчыліну глянуў хлапец гадоў дваццацёх; абарваны і нячэсаны.

— Ну... чаго прыпёрлісь?...

— А ты, малы, лягчэй... Ага... Піва ё?

— Пі-і-ва?... Хто-ж зараз піва п'е, увечары?

— У цябе не пытаюць... Кажы, піва прадасі?...

— Хто ведае... Напэўна—можна будзе...

Заходзьце, ну...

Вароты зноў рыпнулі, і Макар з Язэпам апынуліся на шырокім двары, па якім валялася ў рыжым сьнягу саломы і няпрыбраныя гнілыя бярэньні. Макар накіраваўся ў хату, а Язэп з хлапцом пайшлі да напалову зруйнаванай пуні, што тырчэла вялікай цёмнай кучай недзе на задворках...

У пуні, на дзьвух тоўстых паленьнях, стаяла вялізарная бочка з жалезнымі абодзьдзямі і дубовым „шпунтам“.

— Учора прывязьлі ад латышоў... Вельмі п'янае!..

У маленькім пакою Крывіцкага было цьмяна, сыра і халодна. Але клопатамі гаспадара хутка было зроблена так, што „суседзі“ адчулі сябе, нібы знаходзячыся у бані...

Пачырванелі, расьперазаліся і сталі моцна вясёлымі.

— А ты ведаеш, Макар... Я цябе і пацалаваць магу... Далі бог!... Хоць і зараз...

А ты... ты... трымайся!..

Макар сядзеў і „трымаўся“...

Галава не слухала Макара і ўсё імкнулася адначыць то на адным, то на другім плячы...

Боўць... Боўць...

— Ца-алаваць?!... Кінь... кінь... Ты-б, лепш, з жонкай... Ведаеш?... Значыць...

Пры ўспаміне аб жонцы—у Макара паўстала цэлае мора пачуцьцяў...

— Перапёлачка мая!.. Кацярынка... А ты зараз без мяне... Значыць, адна!... Чакаеш... І сьлёзы аб жаночай пакуце горкім туманам зачынілі вочы Макара...

Потым ён спыніў іх і агледзіўся...

У галаве—моцныя гарбары білі ў некалькі малаткоў...

Ружовыя сьвечкі мільгацелі перад вачыма..

І ніяк не можна было ўявіць, чаму ў пярэднім куце рука апо-стала Паўла з такой пагрозай ківала яму...

Прадраў вочы Макар ураньні, ва ўласнай хаце ляжаў ён побач з сваёй Кацярынай, але, чамусь-ці, не распрануўшыся....

У вакно нячутна пазіралі скамячаныя зімовыя праменьні...

Хрустаў сьнег... Прасыналася вёска...

І было дзіўна Макару, чаму ўсё навокал так добра наладжана, заведзена, а ў яго жыцьці пануе няўрадзіца і сумота...

У дадатак—войстра цьвікала думка аб праданых хамутох...

Помста.

(Урывак з апавяданьня).

Гаўрыла не спаў. Чорныя злосныя думкі палілі яму галаву... Зьмяя падколадная грызла сэрца... Цэльны год... Цэльны год марыў ён стаць старшынёй каапэрацыйнага праўленьня, рыхтаваў глебу асьцярожна, абдуманна, аглядаючысь...

І вось калі, прыйшоў рашучы момант—перавыбары—з сорамам праваліўся...

Праваліўся... Праваліўся...

Якое жудаснае, паганае слова!..

А праваліў Сямён... Вось... вось і Гаўрыла быў-ба у заветнай мэты. З сорамам праваліў... Прад усім сходам сказаў, што ён, Гаўрыла Цьмянкоў, нясумленны чалавек і сын кулака.

Старшынёй абралі дэмабілізаванага чырвонаармейца Акуневіча, а Сямёна сябрам—камсамолец... Нутро гарэла цяплом помсты Сямёну. Вужакай мільганула думка—падпаліць...

— Падпаліць, падпаліць...

Гаўрыла паціхоньку падняўся з ложка, апрунуўся і выйшаў з хаты.

На дварэ было цёмна... Пялёнкі цемры акуталі густой чарнатою усю вёску. Неба хмурнае было заткана кудзеляй сярдзітых хмараў, з-за якіх на хвілінку выглядаў бляды і сумны месік, хаваючысь зноў у іх чорную коўдру. Чувалась прыбліжэньне дажджу. На вуліцы не відна было ні воднай жывой душы, толькі на адным з канцоў вёскі, надрываючысь, выў сабака.

Гаўрыла поперак перайшоў вуліцу і апынуўся каля Сямёнавага двара, які быў яго суседам. Рукі мімаволі дрыжалі, калі Гаўрыла нашчупваў запалкі.

Выбег Сямёнаў сабака і сабіраўся заліцца брахнёй, але, узнаўшы Гаўрылу, завіляў хвостом і адыйшоў. Зайшоўшы з другога боку, Гаўрыла узлез на прасла і дрыжучай рукой кінуў гарашчую запалку ў саломенны дах пуні.

І, не ведаючы зачым, хутка накіраваўся за вёску па напрамку к лесу.

Гаўрыла праз некалькі хвілін апынуўся за вёскай, сярод поля; азірнуўшыся назад, ён убачыў невялікае зарава. Загарэлась пуня. Затым пачулісь крыкі. Між тым забарабаніў дождж, добры, пранімаючы да касьцей. Пры дапамозе дажджа пуню хутка затушылі і разышліся сяляне па хатах, мяркуючы: „хто гэта мог падпаліць?“

Гаўрыла ішоў і ішоў. Дайшоўшы да лесу ён прытуліўся да высачэннай асіны. Галава гарэла страшнымі думкамі. А навакол глуха і сумна шапацеў лес, апавядаў поля пра нешта сумнае і страшнае. На небе невядома куды і зачым плылі сярдзітыя хмаркі: шлях, быў заткан чорным кужалям ночы.

На кніжнай паліцы.

„Маладняк“, часопісь, № 10, цана 60 кап., г. Менск, 1926 г.

Адчыняецца № 10 „Маладняка“ эскізам Ал. Дудара „Спатканьне“. Тэма тутая ўзята аўтарам глыбокая, але не зусім арыгінальная.

У досыць рамантычнай вопратцы даецца спатканьне рэвалюцыянера з прастытуткай у адну з цьмяных беларускіх начэй недзе на акраіне гораду. (Як відаць—у часы акупацыі).

Аўтар укладае ў змест размовы гэрояў пачатак невядомых праблем; вядома, прымушае гэраіню апавядаць аб сваім жыцьці, як дайшла яна да „жизни такой“ і інш, у рэшце-ж зыходзіцца з ёю, як і дзясяткі „грэшных“ людзей да яго.. Сюжэт і нават формальная пабудова эскіза напамінаюць аб значным уплыве М. Горкага („Одна ночь“).

Крыху шкодзіць поўнаму ўражаньню некаторая шурпатасьць вобразаў—„неба шалушыцца эмальлю“ і інш.

Наогул-жа „Спатканьне“ зроблена мастацкі, і чытаецца з нямым захапленьнем.

Як і заўсёды, вызначаецца сваёй мастацкай вытрыманасьцю В. Каваль у легэндзе аб кветцы „брат-сястра“...

Рытмічныя амаль сказы ён перамяжае з урыўкамі народных песьняў, што робіць невялічкую легэнду яшчэ больш цікавай.

Трэба зазначыць, што ў гэтым № „Маладняка“ зьмешчана даволі шмат дзявоцкіх вершаў: Вішнеўскай, Пфляўмбаўм і Маркавай.

Музычнай пачуцьцёвасьцю асабліва поўны верш апошняй („Сінь васільковая“).

Адзел „З чужаземнай літаратуры“ кульгае на ўсі чатыры...

Напр. навошта было Дудару перакладаць Альфрэда Мюссэ, буржуазнага лірыка, рамантыка чыстай вады?...

У параўнаньні з папярэднімі № 10 „Маладняка“ мае больш каштоўны грамадзка-палітычны разьдзел.

Затое бібліяграфічныя рэцэнзіі тутая зусім слабенькія... Трэба лічыць, што больш шчыры ўдзел у часопісу з боку акруговых філій „Маладняка“ значна павысіў ба яго грамадзкую якасьць. Бязумоўна, трэба лічыць хворым зьявішчам тое, што да апошняга часу ў „Маладняку“ друкуюцца, амаль выключна, менскія сябры...

Юрка Лявонны.

Юрка Гаўрук. „Вясковыя рыскі“ выданьне Ц. Б. „Маладняка“ цана 25 к. 77 старонак. Менск 1926 году.

У апавяданьні „Вясковыя рыскі“ Гаўрук дае нарыс вясковага жыцьця ў жніво, але нарыс даволі павярхоўны. Аўтар не змог увайсці ў жыцьцё вёскі, у яе нутро, успрыняць яе перажываньні, адгэтуль вынікае блядая абмалёўка гэрояў. Асабліва рэльефна выступае гэтая павярхоўнасьць у адносінах сялянства да аўтара: Вось, напрыклад, баба, якую ён сустраў на грэблі, зусім яму незнаёмая, пасьяла двух-

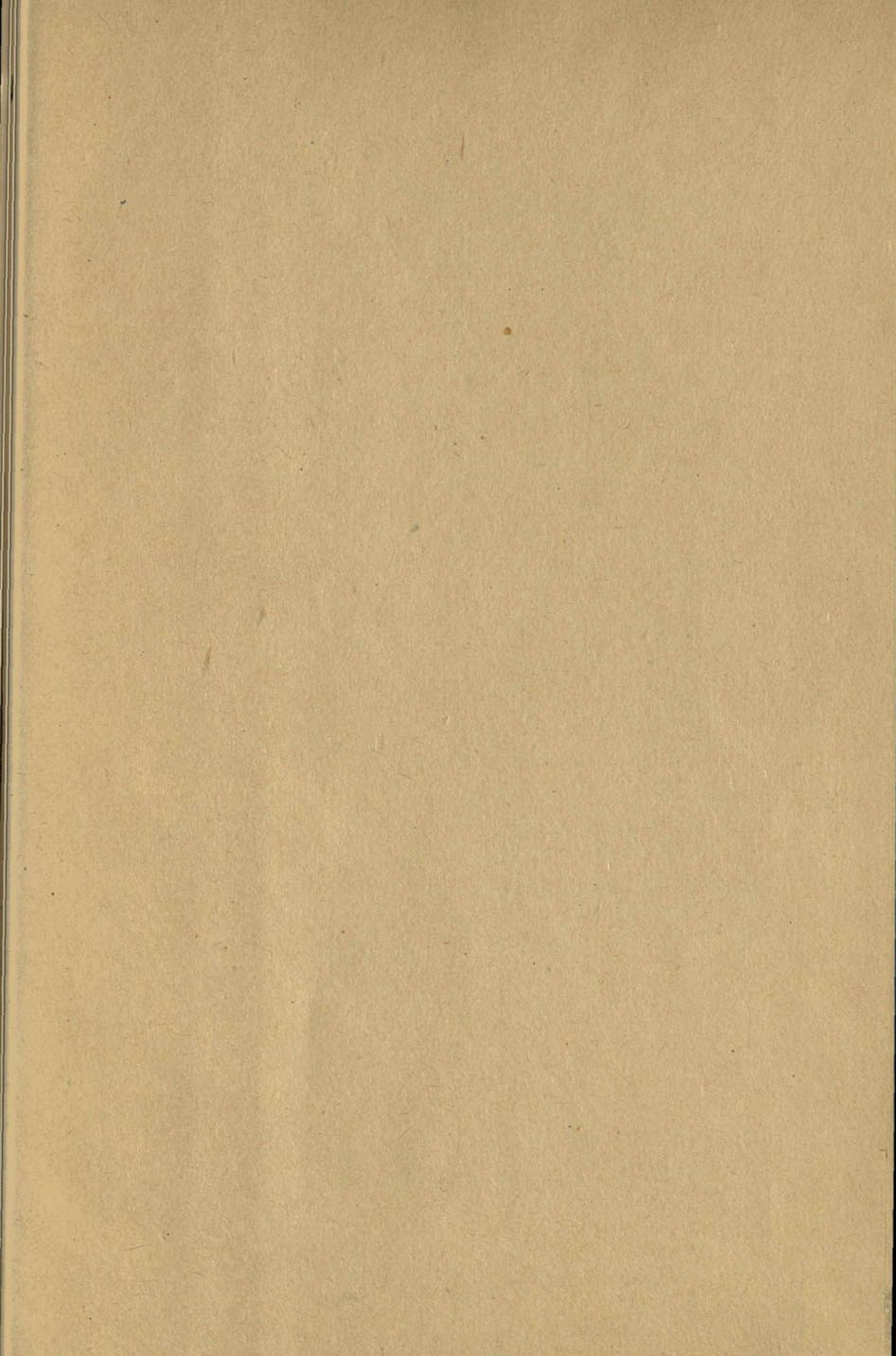
ртэх слоў адчыняе аўтару ўсю сваю душу. Таксама і адносіны другіх гэрояў. Атрымовуваюцца нейкая ідылічнасьць, нежыцьцёвасьць, ма-люнку. Найбольш яскрава ўяўляецца Хвядора. Гэта ўпоўне закончаная фігура, але не тыпічная. У вёсцы даволі рэдка сустракаюцца гэткай натуры менавіта ў такім яскравым праяўленьні, як гэта прадставіў Гаўрук. Язык прасты, зразумелы, прыстасаваны да шырокіх колаў сялянства, але гэта прастата асабліва ў апісаньнях, якіх даволі многа, зацямяе мастацкасьць. Некаторыя месцы паражаюць сваёй натуральнасьцю, ад іх пахне сапраўднай вёскай з яе песьнямі, казкамі і павер'ямі. Ёсьць многа і слабых месц, прыкладам, размова аб пагодзе, гэта ўжо—надта шаблённа. Наогул па мастацкасьці, твор стаіць невысока. У заключэньне можна сказаць, што апавяданьне Гаўрука гэта—неглыбокія „Вясковыя рыскі“, а не сапраўдныя рысы вясковага жыцьця.

Янка Расчухраны.

З Ъ М Е С Т.

	стр.
Ад рэдакцыі	3
Юрна Лявонны. Выпадак (апавяданьне)	5
Наля Маркава. Вершы	9
Настусь Губарэвіч. У вечар маўклівы. (апавяданьне)	17
Юрна Лявонны. Вершы	27
Рыгор Нядоля. Дапрызыўнік Стах. (апавяданьне)	29
Настусь Губарэвіч. Вершы	34
Васіль Гарбацэвіч. Пад вішнёвымі садкамі. (п'еса)	37
Юрна Лявонны. З рынку. (апавяданьне)	66
Міхась Ланда. Помста. (урывак)	69
На кніжнай паліцы	70

Бел. еддзел
1994 г.

B0000002766226